

Závěrečné slovo

Je patrné, že recenzovaná vědecká monografie nemá ambici stát se ucelenou učebnicí tématu právní odpovědnosti, pokrývající všechny důležité zákoutí tohoto právního institutu. Monografie naopak předkládá díky své pestrosti a širokému záběru ne vyčerpávající, ale ilustrativní a inspirativní pohled na jeden ze stěžejních právních institutů. Zohledněna je tak celá šíře problémů – od nejobecnějších teoretických a koncepčních otázek až po velice konkrétní analýzy platného práva, jeho historický vývoj, důsledky plynoucí z rekonstrukce soukromého práva i komparace se stavem předchozím. Výrazný je také prostor věnovaný srovnání s úpravami jednotlivých institutů blízkých právní odpovědnosti v zahraničí, napříč evropskými státy a USA, zejména pak v common law. To považují za jeden z **nejvýraznějších přínosů publikace**. Na mnoha místech textu je totiž možné pozorovat narůstající oboustranné ovlivňování kon-

tinentalní a angloamerické právní tradice. Ty se sobě evidentně stále více přibližují a vzájemně se obohacují a tento trend se zdá spíše narůstat než opadat. Jedinou výtkou, hledali-li bychom nějakou, by pak mohl být fakt, že monografie komplexněji opomíjí, až na pár dílčích ad hoc zmínek, dění na úrovni Evropské unie v otázkách sjednocování soukromého práva. Byť je to opomenutí do jisté míry ospravedlnitelné díky relativně pomalému a nejistému vývoji v této oblasti.

Díky **vysoké úrovni odbornosti**, čtivosti a kultivovanosti zpracování recenzovaná publikace bezesporu stojí za přečtení. Některé její kapitoly se zcela jistě stanou vyhledávaným teoretickým komentářem v právní praxi, zbylé pak přinášejí informace o nových či progresivních vlivech v soukromém právu, stejně jako zajímavé a netypické sondy do problematiky odpovědnosti v některých méně sledovaných oblastech práva.

SCHAMBECK Herbert: Kirche, Politik und Recht

Ausgewählte Abhandlungen und Vorträge, Berlin, Duncker & Humblot 2013.
239 s., ISBN 978-3-428-14190-6.

Petr Kreuz*

Recenzovaná publikace je sborníkem 21 vybraných studií, sborníkových příspěvků, konferenčních referátů a doplněných textů přednášek, které významný rakouský právní vědec a někdejší přední rakouský a evropský politik Herbert Schambeck (nar. 1934) publikoval či proslovil v letech 1992-2012. Publikované texty spojuje téma vztahu církve, politiky a práva. Prvořadou otázkou, kterou se autor ve svých statích zabývá, je význam katolického sociálního učení a katolické nauky víry pro státovědu, filozofii práva a pro politickou vědu. Jako státovědec a filozof práva se Schambeck hlásí k odkazu svého učitele Adolfa Julia Merkla (1890-1970). Merkl, jehož asistentem se Schambeck stal roku 1959, patřil jako žák Hanse Kelsena k nejvýznamnějším představitelům vídeňské právní školy.

Texty ve sborníku jsou tematicky rozděleny celkem do šesti oddílů.

První, nejrozsáhlejší oddíl přináší stati věnované různým aspektům odpovědnosti křesťana v politice. Odpovědnost v Schambeckově pojetí znamená požadavek dávat odpověď. Předpokladem toho je mj. porozumění okolnostem doby. Pro křesťana to znamená nejen ochranu základních lidských a občanských svobod a práv, ale i obecných křesťanských hodnot života, manželství a rodiny. Významnou roli v životě odpovědného křesťana hrají podle Schambecka principy solidarity, subsidiarity a obecného blaha. Základní (lidská) práva dělí H. Schambeck do dvou skupin: Za první na práva na svobodu (*Freiheitsrechten*), jež zahrnují ochranu soukromé sféry jednotlivce a politická práva, za druhé na základní sociální práva, včetně práva na ochranu životního prostředí, která představují novou skupinu základních práv. Zatímco totiž základní (lidská) práva jsou prepozitivní (a existují tedy nezávisle na státu), jsou sociální práva zaměřena na konání státu. Za významný požadavek kladený na politicky aktivního křesťana považuje Schambeck věrohodnost, spočívající v neposlední

* PhDr. Petr Kreuz, Dr., Archiv hlavního města Prahy.

řadě také v tom, aby dotyčný vyžadoval od bližních jen to, co je sám připraven a schopen dělat. Autor přitakává názoru vyjádřenému v čl. 28a encykliky papeže Benedikta XVI. *Deus caritas est* z roku 2005, že „spravedlivá společnost nemůže být dílem církve, nýbrž musí být vytvořena politikou“. Křesťan v politice musí podle Schambecka překračovat hranice politických stran a řídit se obecně uznávanými hodnotami a základními právy soukromého a veřejného života, zvláště pak zásadami demokratického právního státu. Autor probírá vývoj a proměny vztahu církve a politiky, zejména od konce 19. století do současnosti. Co se týče úlohy a postavení práva, poukazuje Schambeck na komplikovaný a napjatý vztah mezi tvorbou práva (zákonodárstvím - *Rechtssetzung*) na straně jedné a aplikací práva na straně druhé. Tento vztah provází právo po staletí v jakékoli státní formě jak v demokratických státech, tak i v autoritářských režimech. Autor právem vyzdvihuje křesťanské kořeny poválečné integrované Evropy i evropské ústavní myšlenky. Upozorňuje mj. i na to, že u kolébky evropského společenství stála iniciativa věřících katolíků, jakými byli Robert Schuman, Konrad Adenauer, Alcide de Gasperi a Joseph Bech. Samotný pojem „evropská unie“ se poprvé objevil v projevu papeže Pia XII. na II. mezinárodním kongresu evropských federalistů roku 1948. Velkou pozornost věnuje Schambeck pozici a vnímání Boha a křesťanství v ústavách evropských i mimoevropských států. Klade důraz zejména na přímé *invocatio dei*. To je obsaženo nejen v preambuli ústavy (základního zákona) Spolkové republiky Německo, ale v relativně nedávné době se stalo součástí preambulí švýcarské spolkové ústavy (2000) a ústavy Polské republiky (1997). Odkaz na Boha v ústavě představuje podle Schambecka mj. sebeomezení politické moci. Autor se obšírně zabývá také postavením a úlohou lidských práv v učení katolické církve. Cesta k uznání lidských práv katolickou církví byla dlouhá a komplikovaná. Rozhodující obrat v postoji církve k lidským právům přinesl až pontifikát papeže Lva XIII. (1878-1903). Schambeck nicméně dokládá, že již v 18. a 19. století se katolická církev v jednotlivých dílčích případech zasazovala o zachování lidské důstojnosti v podobě práva na život, svobodu či vlastnictví a vyslovovala se rozhodně např. proti obchodu s otroky a ve prospěch rovnosti lidí proti rasovým předsudkům. Ještě pozdější bylo uznání demokracie katolickou církví. Schambeck registruje určité nesmělé náběhy v tomto směru již v 19. století, zejména za Lva XIII., nicméně dodává, že ještě roku 1906 papež Pius X. varoval křesťany před jednostranným příklonem k demokracii. K plnému uznání demokracie a jejích principů katolickou církví tak došlo až na počátku 60. let za Jana XXIII. Tento papež navíc obohatil ve své proslulé encyklice *Pacem in terris* (1963) papežskou nauku o církvi a státu o systematický výklad lidských

práv. Tím se lidská práva stala součástí katolické sociální nauky. Schambeck se dále zamýšlí nad vztahem náboženské svobody a politického pluralismu. Vyjadřuje názor, že nikde ve světě by neměla být pod jakoukoli záminkou omezována náboženská svoboda. V Evropě by navíc nemělo docházet ani k potlačování křesťanských náboženských a kulturních symbolů, jakým je kříž. Hrozbu pro náboženskou svobodu podle autora představuje nejen náboženský fundamentalismus, ale také laicismus usilující o potlačení jakéhokoli náboženství či víry.

Druhý oddíl přináší dvě sborníkové studie věnované názorům papeže Jana Pavla II. (1978-2005). V první z nich se Schambeck věnuje sociální encyklice *Centessimus annus* z roku 1991. Tato encyklika, vydaná u příležitosti 100. výročí vzniku přelomové sociální encykliky papeže Lva XIII. *Rerum novarum*, zároveň reagovala i na nedávno předtím proběhnuvší zásadní politické změny ve východní Evropě. Podle encykliky *Centessimus annus* nejsou stát a jeho instituce samoučelné, nýbrž mají sloužit lidem. Ve druhé studii předkládá Schambeck svou interpretaci pojetí demokracie u Jana Pavla II. Připomíná zde mj. okolnost, že polský papež prošel očistcem druhé světové války, nacismu a komunismu a že měl měl rozhodující podíl na ukončení rozdělení poválečné Evropy. Velký důraz kladl Jan Pavel II. na ochranu lidských práv jako základu demokracie.

Třetí oddíl obsahuje studie a stati věnované autorovi dlouholetému blízkému příteli, Josephu kardinálu Ratzingerovi — papeži Benediktu XVI. (2005-2012). V úvodu oddílu nalezneme čtenář velmi pozoruhodný a myšlenkově originální příspěvek, jímž je německé znění studie *Glaube, Staat und Demokratie* s podtitulem *Ein Beitrag zur Auseinandersetzung von Joseph Kardinal Ratzinger mit Hans Kelsen*, jejíž italská verze vyšla roku 1997. Schambeckovi se zda podařilo to, co se může na první pohled jevit jako zcela nemožné: Totiž najít a doložit společné myšlenkové rysy v pojetí státu a práva striktního hodnotového relativisty, právního pozitivisty a agnostika Hanse Kelsena na straně jedné a tehdejšího prefekta Kongregace pro nauku víry, zastávce křesťanských hodnot a hluboce věřícího katolíka Ratzingera. Ono myšlenkové spříznění odhalil Schambeck ve společném poznání relativity pozitivního práva, která se projevuje i při vytváření demokratické státní vůle. Byl to právě Kelsen, jenž na příkladu Pilátova soudu vyjádřil myšlenku, že demokratické rozhodnutí nemusí být správným rozhodnutím, nýbrž v podstatě jen uplatněním moci silnějšího. To, že byly Schambeckovy vývody správné, ukázala mnohem později ta skutečnost, že se Ratzinger, tehdy už papež Benedikt XVI., zmínil o Kelsenovi v září 2011 ve svém zásadním projevu před německým Spolkovým sněmem. Tato skutečnost vzbudila u řady německých a rakouských právních vědců jistě překvapení, buď pobavené, nebo

i mírně pobouřené. Pozdější papež Benedikt XVI. poukázal ovšem na relativismus demokracie z poněkud jiných pozic než Kelsen: Ratzinger pokládá za nepřijatelné, když je pojem *pravda* posunován do zóny intolerance a antidemokratičnosti. Schambeck také poukazuje na význam osobní a morální odpovědnosti občana v Ratzingerově pojetí demokracie. Tato odpovědnost by měla vyloučit podléhání skupinovým zájmům a dobovým populistickým proudům a s nimi spojené příležitostné morálce a situační etice. Pozoruhodná je i stať, v níž Schambeck předkládá své postřehy k encyklice papeže Benedikta XVI. *Deus caritas est* (2005).

Stati čtvrtého oddílu jsou věnovány převážně katolické sociální nauce a jejímu uplatnění v rodině, v manželství a v mezigeneračních vztazích. Základním požadavkem kladeným na křesťansky orientovaného politika by mělo podle Schambecka být vytváření etických, kulturních, právních, sociálních a hospodářských podmínek pro fungování rodiny jako přirozeného a tradičního základu lidské společnosti. V krátké stati se autor zamýšlí také nad — nikoli zvláště utěšeným — stavem manželství a rodiny ve svém domovském Rakousku.

Dva příspěvky tvořící pátý oddíl sborníku jsou věnovány různým aspektům sjednocené Evropy, jejímž je H. Schambeck rozhodným a obětavým stoupencem. V první stati autor poukazuje na křesťanské kořeny ideje evropské ústavy. S lítostí se pak vyjadřuje k okolnosti, že jak v preambuli evropské ústavní smlouvy, tak i v preambuli její druhé části, Listiny základních práv Unie, chybí nejen odkaz na Boha, nýbrž i výslovné uvedení evropského křesťanského dědictví. Schambeck to dokonce označuje, s otevře-

ností sobě vlastní, za „klasický případ zamlčení dějin“ (*ein klassischer Fall für das Verschweigen der Geschichte*). Zároveň se tím zastírá také odkaz těch evropských křesťanských politiků, kteří v 50. letech položili základy sjednocené Evropy. Druhou statí je doplněná verze Schambeckovy přednášky věnované odkazu osobnosti vratislavské rodačky Edith Steinové — sv. Terezie Benedikty od Kříže (1891-1942). E. Steinová byla žačkou proslulého filozofa Edmunda Husserla a zahynula v Osvětimi. V roce 1998 byla svatořečena a o rok později ji prohlásil papež Jan Pavel II. spolupatronkou Evropy. Nejen místem své smrti představuje ženský protějšek sv. Maximiliana Kolbeho.

V šestém, závěrečném oddílu jsou přetištěny tři kratší přednášky, v nichž se Schambeck věnoval otázkám míru a globální odpovědnosti křesťanů.

Vzhledem k různému účelu, zaměření i rozsahu otištěných článků, referátů a přednášek se autor ve více textech místy vyjadřuje opakovaně k totožným otázkám, byť v různé šíři a s odlišnými akcenty. Tomu však ve výběrovém sborníku není prakticky možné zabránit. Navíc ani tato skutečnost nijak nesnižuje podnětnost a myšlenkovou originalitu jednotlivých otištěných statí.

Své názory a myšlenky vyjadřuje autor zpravidla pozoruhodně jasně a stručně, nicméně jednoznačně. Zvláště český čtenář pak v textech H. Schambecka vysoce ocení naprostou samozřejmost a jistotu, se kterou autor vnímá tradiční hodnoty a právní fenomény, včetně takových, které se u nás v poslední době staly objektem — namnoze zbytečných a málo kvalifikovaných — veřejných diskusí.

COUFALOVÁ, Bronislava; PINKAVA, Jan; POCHYLÁ, Veronika: **Trestněprávní odpovědnost ve sportu**

Praha: Leges, 2014, 160 s., ISBN 978-80-87576-88-5.

*Zdeněk Michora**

Bronislava Coufalová působí jako členka katedry trestního práva Právnické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci a spolu se dvěma tamějšími doktorandy Janem Pinkavou a Veronikou Pochylou

* Mgr. Zdeněk Michora, doktorand Katedry trestního práva Právnické fakulty Masarykovy univerzity, Brno.

jsou autory monografie nazvané *Trestní odpovědnost ve sportu*.

Samotný název monografie mě přirozeně zaujal, přičemž jsem si kladl otázku, jakým způsobem autoři danou problematiku pojali. Zajímalo mne, zda se dozvím, jak se uplatňuje trestní právo v situaci, kdy při